

Št. 3.

V Celovcu 1. marca 1864.

X. zv.

Pesmi.

1. *Ljuba pomlad.*

Bliža se pomlad vesela,
Nada spet bo oživila;
V persih skače duša vneta,
Radost mladi dan obeta,
Ker veselje, ki minilo,
Novo se bo spet vernilo!

Mile pesmice donele,
Serca bodo nam ogrele,
Saj v pomladi so ognjene
Želje vse, zdaj ohlajene:
Prerोजना bo narava,
Pela se bo božja slava.

Rož'ce vidim se smehljati
Glav'ce spod zemljé kazáti;
Prišle že so male tice,
Drage moje pevačice;
Sladko pele bodo v gaju,
Ki podoben ves bo rajú.

Pridi kmalo, leto mlado!
Serce pevalo bi rado
Mnogo pesmic miloglasnih;
Saj cvetè le v dnevih jasnih,
In brez tebe duha nima:
Ne učí me pesmic zima!

U. Vičičeva.

2. *Prepozno.*

Vse okrog je mirno že,
Mrak se vlega po dobravi,
V persih mladih pa sercé
Čudne mi skrivnosti pravi.

Pravi, da zgubi okó
Žar mladostni, ah! prerano.

Jaz poslušam ga zvestó,
Kar mi pravi, mi je znano,

Hodi mi v spomin mladost,
Dni presladkih doba mila;
Čutim zdaj še le sladkost,
Ko se skoraj bo ločila.

Gr. Krek.

3. *Nova pesmica.*

Po gostem iščem v sercu svojem
Besed za malo pesmico,
Tu najdem sto in sto bridkosti,
Besede pa nobene clò!

V globocem sercu mi kervavi
Oh rana bridka žalostna,

Na beli list z očesa kane
Mi gorka solzna kapljica!

Če od najljubšega si kedaj
V življenji svojem se ločil, —
Iz pesmice boš te razumel,
Zakaj sem to solzico lil!

J. Severjev.

Dragojila.

(Zgodovinska novela iz 16. stoletja.)

I.

Kedar blisk za bliskom iz černih oblakov šviga in temno podnebje z žarečimi plameni čarobno opasuje; kedar grom za gromom nebeški strop stresa in hudournik udriha, kakor bi se bile vse nebeške vezi pretergale in se nebeško oblo vderlo na zemljo: lahko da se tedaj marsikdo spomni besedi: nebeške moči bodo onemogle in svetovi se bodejo zgrudili v prah. Ali pa kedar lemež škripilje in škarniki kerljuzgajo, da se ves oder stresa in uborna kočja maja, kakor bi na klinih visela: takrat marsikdo premišluje, ni li naše življenje vedni boj, smert pa zmaga. Pa za hudimi pridejo lepe ure, da se serce smehlja in raduje nad prelepo naravo.

Taka je bila vremenska nestanovitnost na Pivki leta 1564. Silna burja, ki je konec decembra prejšnega leta divjala po dolini, kakor bi hotela Pivčanom kočje in vasi raznesti, zakida jim o sv. treh kraljih pohišja z debelim snegom, češ, Pivčanje! zdaj se bode te varni za ognjem greli, jaz pa vam brezskerbno čez strehe žvižgala. Pa kmalo izpodrine nasprotnico jug, povzije zamete, staja po oknih slike in zimske cvetice, in milo solnce ogreva talo zemljo; vse zeleni, dolina je prerrojena. Le visoki verhovi izhodnih gor so še beli in poslednji žari rumenega solnca, ki se je Kraševcem ravno v beneško morje vtonilo, še igrajo s srebrnimi lasci sivega snežnika. Razgled po Pivki je veličasten. Čede ovac in koz, ki so bile več tednov v hlevih zaperte, skačejo vesele po spašnikih. Pastirjem radost igra v očeh, vaščanom pa v srcih nada bogatega leta, katero se po hudi zimi v rajsko pomlad razcveta. Pa ne vedò, da pod solncem radost le traja, dokler se v tugo ne preverže.

Žari večernega solnca pojemljejo, mrak polega po dolini; ugasne najmilši dan, pa grozna noč dolino odene. Kakor grom hudournih oblakov zadone topovi s Tabra po Pivki in žareči plamen švigne pod sinji nebes. — „Kviško, orožje v roke!“ razlega se po vaséh.

Sovražnik vere in naroda, zatiravec omike in svobode, kateri je hrovaške meje že tolikokrat prekoračil, slovenskih pa še nikdar ni prederl, ta se spet podviza, da bi polomesec zasadil po slovenskih stolpih in zvonikih. Leta in leta je slovenska zemlja vedno kervavo bojišče. Rod ne ostara v miru, ne preživi polovice odločenih dni, da bi si z orožjem v roci ne branil vere in svobode. Kaj čuda, da zdaj sovražnik spet pride! Molčali so topovi na Tabru že nekaj let, in gromada je ravno toliko stara; pa turškega značaja se Slovenci še dobro spominjajo. Turek ne pozna mednarodnih pravic. Že od nekdanj preži na slovanske narode in pazi le na to, kako bi je zavratno napadel. Kedar se ga najmanj bojé, takrat prilomasti z največo silo. Tako se zgodi tudi imenovanega leta. Požgè Reko, razdene Kastvo, popali Čičem slamnate kočé in obleže Ternovski terg in tabor. Vse to je v enem dnevi doveršil. Zató se tudi Pivčani niso utegnili utaboriti. Ko jim strel ž njih Tabra in pa goreča gromada nevarnost naznani, ni bilo več časa se posvetovati. Še dobro orožja vsi ne primejo, že ga morajo sukati; še niso vsi v kerdela zbrani, že stoji sovražnik pred njimi. Zato zapusté Knežani, Zagorci in njih sosedje svoje vasi in bežé z blagom in družino proti Slavini, misleči, da jim bode izguba manjša, ako si tam z združeno močjó vsaj življenje otmó; posamni bi izgubili blago in življenje. Turek pa zažgè Knežak, ko do perve hiše pride; vendar kmalo se prepriča, da požiganje bi bila kvara, tudi njemu samemu škodljiva; zakaj vas najde prazno. Ne gasi, kar je zažgal, pa tudi dalje ne zažiga. Šum ubežnih se razlega iz Zagorja še v Knežak, in blede mesec razlije ravno čez Snežnik beli svit po mračni dolini — izdajavec; ko bi ga bili nicoj črni oblaki zagrinjali, Pivčani bi se bili lože umeknili sovražniku.

Perva skerb turškega paša je, da zvé, kaj se dalje pred njim godi: je-li v bližnji vasi, odkoder se sliši šumenje, nasprotnikova vojna zbrana, ali kaj? Posadi tedaj svoja kerdela v Knežaku, razpostavi straže na vseh stranéh vasi in pošlje nekaj konjikov proti Zagorju na ogled, in ti mu prinesó že v četrty ure najugodniše poročilo: Vas je prazna in kristjanje bežé z ženami, otroki, starčki in blagom, in od tod pride tudi šumenje, ker vsak bi rad prvi bil in nikdo ne zadnji. Paša previdi, da je lože posamne na nočnem begu po prvem strahu omamljene pokončati, nego je v taboriščih združene pri dnevnem svitu zmagati. Dvigne tedaj pozno v noč svoje kerdela iz Knežaka, pošlje petdeset konjikov kakih deset streljajev pred seboj in se spusti s celo vojno previdno za kristjani;

malo posadko vendar pusti v Knežaku, ker važno vojaško mesto se mu zdi ta vas, ležeča skoraj na robu doline pod gorskim sedlom.

Sovražni konjiki dojdejo Pivčane že pod Gradcem, vasico pičlo uro nad Slavino. Pa tu jih naleté že večé oroženo kerdelo. Knežani in Zagorci se postavijo silnemu sovražniku; Šempeterci in Gračani pa ravno iz svojih vasi pritisnejo in ga od strani napadejo. Od dveh strani stiskan se začne umikati; pa preden se še dobro razgleda, s kom ima opraviti, pade ga že polovica; drugi se v bég spusté, da se rešijo in paši nesrečo sporočé, kateri je malo streljajev za njimi.

Kristjani prihité med tem do Selca; ali tudi serditi paša popspeši korake ter jim prilomasti za herbet. Hud boj se vname. Kar je oroženih Pivčanov pričujočih, vsi se zversté, njim nasproti pa se postavijo turška kerdela. Izvolili ste si obé strani ali zmago ali smert, na beg ni več misliti. Streljajo in mahajo se neusmiljeno; grom in rožljanje orožja, krik bojevavcev in jok derhali se razlega po logih in odmeva od gričev. Pa to še ni najgrozniše. Sovražnikova moč preseže kristjansko, divjiši je njegov pogum, roke vajene kervavi meč sukati. Zató upade našim serce in že se odpravljajo skozi Selce, se vé da z veliko izgubo, na Slavinska gradišča. Vendar še o pravem času zadoni skozi čete doneči glas: „Hrabro, junaki! naš pogum, naša serčnost, pa božja pomoč veljá! Slavinci nam gredó pomagat!“ Kakor električni tok prešine to poročilo brambovcem ude. Pogum se jim verne, boj se še hujše vname. Sovražnik tišči med kristjane in seka po njih z ostrim mečem, da se jih mnogo v kervi zgrudi; pa tudi Turki se zvrčajo po bojišču, kakor snopje po njivi. Med tem prisope junaško kerdelo Slavincev, ktere vodi pogumni hrabri Milijevič, tedanji posestnik male graščinice, ležeče nad vasjó na Tabru; njene razvaline, še vedno močne, molé še dan danes verh griča iz zelenih vertov. Mala peščica hrabrih brambovcv turškim četam nasproti vendar nima družega vspeha, samo da sovražnika tako dolgo zaderžuje, da se ženstvo, staréki, otroci in blago za Slavino v taborišča in v hoste rešijo. V najhujšem boju, ko pokanje pušek in rožljanje orožja vse drugo preglasi, zavrišči izmed Turkov divje veselje; vse se ozrè, kaj to pomenja, in res, nič drugega ne kakor to, kar je Turku v navadi, kar se z njegovim značajem vjema, kar mu prirojena sirovost in divje navdušenje veléva: na dolgem kolu visoko v zraku je nasajena glava kristjanskega boriveca in žarna plamenica jo razsvitljuje. Grozni pogled navduši turško kerdelo z divjim pogumom, vsi časté Alaha in njegovega preroka Mohameda, ki jim je v roke dal kristjanskega poveljnika in ž njim tudi zmago; ta pogled pa navduši tudi kristjane za pravico, vero in svobodo in jim napolni serca z željo vrednega maščevanja, zakaj tudi oni mislijo,

da glava na kolu je Milijevičeva, najhrabrejšega in najbolj pogumnega Pivčana, na ktereга se je vse zanašalo, vse le od njega zmage, rešitve, svobode pričakovalo — ali ni ga več med junaki. Obupnost se polasti vseh, vendar nikdo ne odjenja, vsi si smert izvolijo, ona naj bode še poznim vnukom spričevala hrabrost in rodoljubnost prededov. Divje klanje se prične, Turek za Turkom se zverne, velike gomile jih že mertvih in ranjenih leži, pa boja ni konca, dokler ne pade zadnji pivški junak pod morivnim turškim mečem.

Nesrečna bitva se precej razoznani po Slavini. Ker vás nima brambovcev več in ker gola ozidja niso dovolj močna, da bi se mogel kdo va-nje zapreti in pred Turkom varen biti, zato si vse išče rešenja v hostah.

Paša zbere zdaj svojo vojno. Pri polnem svitu bledega mesca vverstuje kerdela in vidi, da mu je padlo tisuče junakov. Pa še nicej se hoče maščevati za veliko izgubo. S celo vojno dere v Slavino, oropa cerkev, duhovnico, graščino in hiše; ljudstva le malo v vasi zajme. V graščini najde Milijevičevo edino hčerko, dvanajstletno Dragojilo, ktera se je, Bog vé, po kaki naključbi izgubila od matere in brata Miroslava. Kar je mladine, to poveže, staro pa pomori, čete po hišah razpodí, nekaj konjikov pa pošlje proti Postojni na ogled. Še preden zora napoči, sporoče mu tí, da se v Postojni nabirajo močne brambovske trume in da je ves terg poln rednih vojakov. Zató zapusti drugo jutro na vse zgodaj Slavino in kervavo Selsko bojišče in odpelje bogati plen, mnogo pivških mladenčev in deklie v daljno Turčijo.

Drugo jutro priplava belorumena zora na sinjem nebesnem oboku tako prijazna in ljuba, kakor bi prinesla Pivčanom najlepši dan, čez vzhodne hribe. Pa le malo trenutkov terpi jutranja milota. Jug dvigne iz jadranskega morja temne oblake in je podí čez goli Kras na Pivko. Snežnik si pokrije belo glavo s sivimi meglami, kateri če dalje bolj naraščajo in hribe krog velikana odevajo. Še ni solnce posijalo, ko se celi nebes, pregernjen s hudournimi oblaki, popolnoma zatemni, ploha se vlije, potoki deró po poljskih dragah in spirajo po žlebovih ob cesti, kar je noč oskrunila. Dereča Pivka valí kervave valove proti Postojni in oznanja tam kervavo bitvo, ktero so bili njeni sinovi. Čez malo dež neha, vode se utekó; ljudstvo, ki se je bilo po goščavah in podmolih poskrilo, zbira se na selskem bojišči. Ta išče moža, ta brata, ta sina; pa najde le razmesarjeno truplo. Zastonj pa išče Milijevičeva moža in hčere, ni ju, ni tudi znamenja o njih; sta li mertva ali so ju Turki živa odpeljali, nikdo povedati ne vé. Milijevičeva se oberne do gosposke in obeta odkupnine, kolikor koli je bodo tirjali Turki, ali vse je bilo zastonj. Leto poteče in še se nič ne zvé; sin in mati obžalujeta očeta in hčer, ki sta bila za nju izgubljena.

II.

Šest let preteče po tej nesrečni bitvi, ki je Pivčanom skor vse može in mladenče pobrala. Nič zanimivega se ta leta na Pivki ne zgodi. Turek pa nabira domá novih moči, da bi o priložnem času z večim vspehom napadel Serbe, Hrovate in Slovence, ki so vsej Evropi meja, da je Turek predreti ne more. Kerdela gerškega cesarstva mu niso ubranila pota do marmeljskega morja; slovito gerško brodovje mu ni ubranilo gospostva na gerškem in črnem morji; topovi na carigrajskih zidovih mu niso ubranili balkanskega polotoka. Padlo je gerško cesarstvo, katero je nekdanj mogočno zapovedovalo vsej zapadni Aziji in vsej jugovzhodni Evropi; ali slovanska ljudstva, ki bivajo Gerku za herbtom od iztoka Donave do dereče Soče, ti se zavedajo svoje moči, junaška kri jim teče po krepkih žilah, šerce jim bije za vero in svobodo. Posamne deželice si Turek sicer podverže, vsemu narodu pa nikdar ne zapoveduje. Z veliko močjó pridere večkrat globoko med slovenske narode, polasti se njih zakladov, pokončá po nekterih pokrajinah cvet njihovega junaštva, vendar vselej se narod zdrami, in silovitega sovražnika sramotno iztira. Ko drugi evropski narodje verski in mednarodni mir kalijo in drago kerv v bratomorih prelivajo, boré se Slovani s Turkom za lastno vérsko in narodno svobodo, za svobodo in srečo cele Evrope. Zavedajo se svoje častne naloge, zavedajo se pa tudi dovoljne moči, rešiti jo grozeče pogube; zató nikdar ne zahtevajo od sosedov pomoči, tirjajo od njih le prostosti in mirú. Terda je narodu, meč na dve strani sukati; terda mu je narodne moči, blagostanje, svobodo zapadu žrtvovati, zraven pa povživati nravno moč na vzhodu v vednih bojih s protivnikom vesoljne svobode; pa vendar so edini Slovani Turku Evropo ubranili.

Pa pustimo zgodovino turških vojsk, zakaj vsak pogled v zgodovinske zapiske tiste dobe snuje britkejše misli in nas dalje odpelje od naše dogodbe. Leto 1570 nam je važno. Milijevič, kterege so bili Turki pri Selu živega vjeli in v Carigrad odpeljali, pridobi si prostost in toliko premoženja, da namerja se v domovino verniti in preljubo družino z nenadno vernitvijo razveseliti, ker še vedno upa, da mu ljuba ženka in draga deca v Slavini srečni živé, da-si ravno mu nesrečna bitva pri Selu tako upanje kaj malo opravičuje. Zapustivši Carigrad se ziblje na beneški ladji po gladkem zerkalu sinjega morja; v duhu pa se raduje na Slavinskem Tabru. Ali na jonskem morji napade razbojniška ladja beneško. Brodarji in popotniki se junaško bijejo, pa nič ne pomaga, podati se mora, kdor noče umreti. Tako pride Milijevič iz sužnosti v sužnost. V Carigradu je bil jetnik sovražnika narodne svobode, tu je

jetnik sovražnika osebne prostosti. Vendar mu tudi zdaj še ne ugasne iskrice upanja: kar mu ni bilo dano doseči po poti, ki se možu spodobi, sklene iskati s zvižaco — pridobiti si hoče najpred zaupnost tolovajev, ž njo pa priložnost rešitve.

V Carigradu biva Dragojila. Na jugovečerni strani sivega mesta stoji na zelenem hromcu ponosna in krasna palača. Od vseh strani jo obdajajo senčnati logi in čarobni vertovi. Kar koli milina carigradskega obnebja in zmožnost bogate narave daruje, kar koli si gizdavost izmisli in umetnost doveršiti more, vse je tu združeno, kjer biva plemenita družina Mehmedova, velikega vodja turških vojsk. Mehmed je menda edini Turek v carskem mestu, ki više ceni beneško omiko in kristjansko šego družinskega življenja od turškomohamedanske. Temu ni čuda, saj oče njegov je bil slovanski mladenič, kterege so Turki iz posavskih bregov v Carigrad pripeljali, v Mohamedovi veri in turških vojaških vedah izurili in vojaka si izkojili. Imel je le eno ženo, ktero je bolj ljubil, kakor lastno dušo, in edinega sina Etema, kterege si skerbno varuje, kakor punčico v očesu. V njegovi palači pa prebiva tudi deva, šibka in ravna kakor jelka, bela in rudeča kakor kri in mleko, krasna kakor juterna zarja, pa mila kakor njena domovina — deva je Dragojila. Ko so jo bili Turki iz Pivke v Carigrad pripeljali, odkupi jim jo Mehmedova žena. Izredi jo v turških vednostih, vendar prosto jej da vérsko svobodo. Ker je deva ubogljiva, marljiva in bistrega uma, prikupi se jej, da jo ljubi, kakor lastno hčerko; pa tudi Dragojila jo spoštuje in ljubi, kakor svojo mater. Raduje se v krasni palači s paševim sinom, dokler otročjih igrač iz rok ne verže; um se jej zvedri, že je zala deva, Etem čverst mladenič; mati njima umerje, pa spoznanje se porodi, serce oživi, in čem bolj postavno je njuno djanje od leta do leta, tem bolj zori iz otroške ljubezni naravna. Ali Mehmed od tega vsega nič ne vé; druge pote ravná sinu očetova skerbljivost, druge si gladi sinova domišljija. Pa čas je prišel, da se prihodnost njegova razsodi; priložnost dá nova vojska s kristjani. Car Selim si hoče slovenske in madjarske dežele podvreči. Mehmed mora v boj; pa tudi mladenču Etemu je častno mesto odmenjeno. Vendar preden sin in oče v posavske dežele odrineta, moral bi se sin po očetovi želji poročiti z bogato Turkinjo; to je, kar v mladenčevem sercu nemir porodi. Rad bi očeta ubogal, ki ga neizrečeno spoštuje, pa nemogoče mu je zatreti Dragojilino ljubav in odnev kristjanskih verskih resnic, ki so se mu ž njo v serce vcepile in že do prepričanja dozorele. Zamišljen postopa po senčnatih gajih in po domačem vertu.

Nekega dne ga dospe Dragojila pod cvetečo oljko na vertu in ga zbudi iz otožnih sanj.

„Etem!“ ogovori ga prijazno in milo pogleda.

„Ne, Dragojila, nisem več Etem, ampak Davroslov.“

„Davroslov?“

„Da! Davroslav, pravila si mi večkrat, zove se tvoj hrabri oče in Miroslav tvoj brat; čuj, tvojega očeta ime sem si izbral. Zvala me bodeš od odslej Davroslava, zakaj kristijan hočem postati in tvoj ženin!“ — Hoče jo na svoje serce pritisniti, ali v tem trenutku se začuje hoja; kakor bi trenil, se ločita. Dragojila terga cvetice ter je veže v šopke in vpleta v lavorov venec, Etem pa maha s sabljo krog sebe po zraku, kakor v bitvi po sovražniku in poje turško junaško pesem.

„Hrabri mladi junak, tako se mi dopadaš!“ reče Mehmed, ki mu za herbet stopi in ga po plečih, kakor junak junaka iz dopadljivosti vdari. Tako je lepo, da te najdem v samoti, kakor med vojaki vojaka. Blizo je dan, ktereга bodeš pokazal, da si Selimov sluga in Mehmedov sin. Pa čuj, ravno ti tvoj roditelj sam prinese ukaz mogočnega cara, kateri te s častnim poslom poslavi, še preden si v junaškem boju carjeve milosti zaslužil. Pošlje te s pismi do paše v Smirno. Vsi azijski pašaliki so že zbrali zapovedano število vojakov in je poslali v carjev vojni stan, le Smirna ne. Smirjani nočejo od nove vojske nič slišati; njim diši mir in beneška prijaznost; pa mogočni Selim pošlje paši povelja, katerim se Smirna ne bode ustavljala. Pa ker je carjevo povelje, da tudi jaz že jutri v Drinopolje odrinem, hočemo nicoj tvojo zaroko praznovati.

Osupnjen posluša mladenič očeta. Sto in sto misli mu bëli možgane: sklepa, kaj bode odgovoril, pa sklep za sklepom zaverže. Ali to gre le tako dolgo, dokler oče govori; ko on umolkne, mora sin govoriti, in sicer nič drugega ne, kakor le sladke besede najponižniše in vdane zahvale. Ali ljubezen se bojuje s pokorščino, z boječnostjo serčnost.

„Oče!“ povzame mladenič s krepko besedo, „najponižniši sluga mogočnega cara Selima, najpokorniši sin tvoj stoji pred tvojim svitlim obličjem. Povelja tvoje slušati, to je moja prva skerb in dolžnost. V Smirno pojdem, in na tanko izpolnim carjeve ukaze. V boju bodem pokazal, da sem tvoj sin, mili oče! Edino to te pa prosim, da blagovoliš svojega sina tvojega serda oprostiti in blagodušno pomisliti, bi li ne bili časi ženitovavnemu praznovanju ugodniši takrat, kedar bode carjevo glavno mesto velike Selimove zmage čez Slovane in Madjare praznovalo in ko bode mogočni car tudi tvojega sina med svoje junake štel?“

„Etem! zgodi se ti tvoja prošnja!“ reče Mehmed; „vendar čez uro bodi pripravljen, da obiščeva Beg Fereta. Pokazal ti bode moj prijatelj tvojo zaročnico in vredili bomo, kar se odložiti ne more; zakaj tvoj oče ne vé, ali mu ni Alah odločil razsodno uro v

sledečem boju, da se z leskečimi ranami v naročje velikega preroka preseli, za katerega slavo že petdeset let nosi ta-le neoskrunjeni meč.“

Ponosno dvigne Mehmed svoj meč, nekako milo se mu stori, vendar pred sinom solze zakriva, meč pa nehoté poljubi in reče: „Sin moj! v mojem polku se bodeš tudi ti bojeval; ko bodeš vidil, da je roka tvojega roditelja onemogla, polasti se njegovega meča in bode naj ti zmagovavno orodje v neštivilnih bitvah, dokler ga čez polovico stoletja mojim vnukom ne izročiš, neoskrunjeni, Alahu in njegovemu preroku posvečeni spominek dedov. Vse drugo naj se ti zgodi o svojem času!

Izgovorivši, poljubi Mehmed sina, Etem pa očetovo roko in častitljivi meč. Oba odideta; Mehmed zginе po dolgi veži v svoje sobe, Etem pa obstoji na vratih, v globoke misli zamaknjen; očetove besede so mu segle v občutljivo serce; ne vé, bi li šel na desno za očetom ali na levo, kjer ga Dragojila pričakuje. Slednjič se iz nedoločnosti zdrami, urno se podá v Dragojilin stan posvetovat se o njuni prihodnosti.

(Dalje in konec prihodnjič.)

Gazele.

I.

Ko zorin svit na zemljo žarke lije,
 Budijo krog in krog se melodije.
 Iz spanja truma dram se krilata,
 In v čudnem zlatu solnce ko prisije,
 Mogočni ga pozdravljajo glasovi,
 Edini slavček se v samoto skrije,
 Ki poje med sijanem tihe lune. —
 Nazaj v slovenske se ozrem samije,
 Po dolgem mraku zarija napoči,
 Al preden zlato solnce jih obsije,
 Razpete so na liri mile strune,
 Budijo narod sladke harmonije,
 Ko skrije slavec se o belem dnevi:
 Donijo v večnem jeku poezijet!

II.

Na nebu svitle zvezde zamigljajo — luna sije.
 Oblaki vsi za solncem se podajo — luna sije.
 Postane zlata meja na večeru,
 In proti njej nebeški voz peljajo — luna sije.
 Nagiblje se zvezdišče do zahoda,
 In zvezdogledi poslov dosti imajo — luna sije.
 Po raznih zemljah sije gorko solnce,
 Tu v sladkih sanjah si ljudjé igrajo — luna sije.
 Potihne šum, bliščoba v mestu vgasne,
 Duhovi čujejo in luč poznajo — luna sije.
 Na dan šumijo poezije viri,
 Ko v cvetno jutra zgodnjega ograjo — luna sije.

A. Okiški,

Kosovo polje.

(Historiško-romantičen obraz; v češčini spisal P. Chocholoušek.)

(Konec.)

III.

Pred Lazarjevim šotorjem na podolgovatem krogu, ograjenem z otesanimi rantami, stojita si nasproti vojvoda Miloš Obilić in Vuk Branković—vsak na enem koncu. Carska straža stoji okoli borišča, zato da nihče blizo ne more, bodi-si kateremu na pomoč, ali pa na škodo. Za ogrado stojite družini, vsaka za svojim vojvodom; pričujoči so tudi car pa kneza na vzvišenem kraju sredi zagraje: Tverdko bosniški sedi carju na desni, Kastriota skaderski pa na levi in zadej njuni dvorniki pa carjevi.

V Obilićevem taborji in v Brankovićem je vpitje, da se razlega do borišča; v carjevem taborji pak se gnjete ljudstvo in hrupi, kakor morje verši takrat, kedar začenja razgrajati. Pogovarjajo se, kaj je krivo dvoboju, pa stranka — ktera zmaga.

„Kako pošten, kako jasen ima pogled“, šepetal je Tverdko Lazarju na uho, ko je bil pogledal Obilića, „nikoli ne bi bil verjel, z Amuratom da si dopisujeta!“

„Nikar ne verjemite tega“, djal je Lazar nujno, „pa saj kmalo sam spoznaš, da ni tak, le čak!“

„Pa ta Turčin vendar ne bi bil na-nj najpervo obernil se, kaj?“ odverne Tverdko.

„I, ali ne poznaš bisurmanske zvijačnosti?“ odgovori Lazar.

„To je že res“, pravi Tverdko, „ali vendar, ko bi jaz bil na tem, kakor si ti Lazar, veš da, gotovo bi se prepričal“.

„Saj se bodem!“ odverne Lazar po kratkem premisliku.

Stopil je zdaj pred carja stražni vodnik, kateri je moral skerbeti za red na borišču. Oznanil je, da je vse že pripravljeno za dvoboj.

„Ta dvoboj, ta dvoboj!“ šepeče Lazar, „saj pravim, ta mi razdvoji narod, in prej ko ne, potlej da ga zmaga poganstvo“.

Umolkne.

„Saj so se že od nekdanj vitezih tako mirili“, opomni Tverdko, ki je bil razumel Lazarja, „kdo bi se neki tepel s srečnejšim verstnikom — tekmeccem? Hajdi, na borišče, pa naj se pomirita pri čaši!“

Pa Lazar ni nič odvernil, ampak znamenje je dal z žezlom.

Trobentarji zatrobentajo in po vsem taborju — daleč in na široko je bilo na enkrat vse tako tiho, kakor v grobu. Še enkrat je glasnik oklical dvoboj, potlej je pa Obilič svojega konja krenil k vzvišenemu mestu, kjer je sedel Lazar s knezoma vred:

„Car, jasni moj gospodar, nuj!“ spregovori na glas, „nujta kneza, bojna sodnika! sklenite mir med Brankovičem pa med menoj za tako dolgo časa, da ukrotimo bisurmane!“

Enoglasen vsik se razlegne okoli in okoli; niso se nadjali takove tirjatve; kneza sta v naglosti kar poskočila vsak s svojega sedeža.

„Ni ne izdajnik moj Miloš, ne ne!“ razvedri se Lazarju lice.

„Sveti Sava!“ spregovori Kazančič, „pomisli na čast svojega rodu, na čast svojih vojakov, vojvod!“

Ker so bili vsi ginjeni, zato se ni nobeden nič zmenil za ta vgovor, ki je bil kaznjiv po zakonu za očitni dvoboj.

„Da bi svojo čast tako zametal bisurmanu na prid, tega jaz ne verjamem“, djal je Tverdko nezaupljivo. „Zato ima vse druge vzroke, le verjemi mi. Lazar!“ Ali komaj je knez izgovoril, oglasi se zopet Obilič: „Nagovoril sem svojega gospodarja in vaju kneza za mir samo zato, da se narod vzderži v edinosti, ktera nam je tako potrebna, če hočemo zmagati!“

„Aj vojvod!“ oglasi se Brankovič, ko se je bil izdramil iz svojega čudenja, „kako si mogel v misel vzeti kaj tacega; da bi se zato razdvojil narod, kako bi bilo to mogoče, ker ga vodi sam car, jasni naš gospodar? Moja vojska vém, da ne zapusti posvečenega keršanskega praporja, ko bi se zgodilo — Bog vedi kaj. Lej! to je vendar vidno, vojvod! da se iz družih vzrokov ogiblje boju — Miloš Obilič, po katerem Amuratovi posli poprašujejo.“

Ježno je vsikrnilo Obiličevo spremstvo, in Kazančič je že na ogradi stal z golo sabljo v roci; gotovo bi bil planil na borišče

ter skočil v opravljivega Brankovića, ko bi ga hladnejši Topličanin ne bil potegnul nazaj.

Obilić je prebledel, ker ni vedel, odkod te Vukove besede, kajti Branković je dobro skrival, tako da ni Obilić nič vedel za to, in njegova vojska ne, če ima kaj s Turkom. Pa jeza mu je stopila v lice: oblila ga je rudečica. „Hoj, pa v boj!“ zavpije in dirja zopet na svoje mesto: „Brani se Branković!“ vpil je, „brani svoje drago življenje!“

Branković pa se je zaničljivo zasmel.

Zgrabila sta zdaj vsak za svojo sulico, ker dozdej sta brezi orožja stala na borišču; pa nista čakala, da bi bil zatrobil trobentar, ampak kar skočila sta vkup. Orožje je zarožljalo, sulici ste zazveneli. Železo se je zadelo ob železo. Oba sta nepremakljivo sedela vsak na svojem konji. Konja sta planila z glavami skupaj in vspela se tako, da sta boriveca komaj ukrotila ju pa ugnala vsak na svoje mesto.

„Hoj! to je krasen dvoboj!“ oglasi se Tverdko ves razjarjen.

„Kar sem živ, tacega dvoboja še nisem vidil!“ kriči Kastriota.

„Ali si vidil“, oberne se k Lazarju, „kako je prebledel Obilić, ko ga je bil Branković tako potipal za žilo?“

Ali Lazar nič ne odgovori, še komaj da je slišal ga; saj še tega ne vidi, kako se borita boriveca, tako mn vdeluje duša, kajti Branković je očitno obdolzil Obilića, Obilić pak je prebledel: Lazar je pozabil, da blage duše se še sence bojé, bojé že same misli na tako hudodelstvo, kakoršno je opravljeni Branković zvernil na Obilića, pozabil je na to nesrečni, blagi car.

Družina obéh vojvodov z vriskom pozdravja svoja vodnika, ne mara več za zakon v dvoboju, tudi carska straža se nič ne zmeni zato, glasno daje hvalo junakoma: ti, kateri so vidili strašni dvoboj, sporočevali so ga daljnejšim in tako je oznanilo šlo do najposlednjega konca v taborji.

„Mlati!“ zavpil je Obilić tako močno, da je prevpil ves ta vrišč.

„Mlati!“ zakričal je Branković.

Z enim skokom je Kazančić — s težkim mlatom preletel ogrado.

„Alo, vojvod! razkolji mu butico, da mu onemi izdajni jezik.“

„Nuj mu jo, vojvod!“ oglasilo se je vse spremstvo, „varuj svoje časti, pa časti svojim vojakom.“

„Poderi ga v prah!“ kriči na Brankovića njegovo spremstvo, „ne onečasti svojega imena, vojvod!“

Zgrabila sta vsak en mlat, pa zaletela se drug v drugega; saj sta oba slavna bojnika, dobro znata boriti se bodi-si z mlatom, ali z mečem. Malo po malo se približujeta si; pravega trenutka čakata, potlej pa kakor blisk tako hitro se napadeta, ter zopernik

zopernika rani. Sem in tam, na vse strani se obračata konja; naskakujeta se; nobeden ne more dobiti take prilike; oba pazita; drug drugega gledata, kako se kateri gane.

Mertva tihota je okoli, gledavec — nobeden še ne diha ne; tisti pa, kateri ne morejo nič viditi, nič slišati, ti pa tiho stojé, nepremakljivo, kakor da bi lahni vetrič, ki veje po plani, po taborji naznanoval, kako se približujeta si nasprotnika.

Na enkrat sta zdaj oba vojvoda zagnala bojni krik. Veter žvižga, ječi pod teškima mlatoma, tako hudo mahata. Po bliskovo sta planila skupaj. Prah ju zavija kakor oblak: nobenega ni viditi. Le enkrat sta buhnila skupaj, tako da je spreletelo vse okoli.

Obilić se prikaže iz prahu, pa nič ranjen ne; prah pada na tla in pada na Brankovića. Zastonj se trudi Branković, da bi izkolehal izpod svojega konja. Obilić je nameril Brankoviću na glavo, pa zadel je s svojim mlatom ob njegovega, ali vendar še z oslavljenim mlatom glavo razdvojil Brankovićevega konju.

„Ha hoj! Obilić!“ zavrisne njegovo spremstvo, Brankovićevo pa brezupno vmes zaječi.

Ali čudno! ta vsikrik in jek se razlegne brez kacega odmeva. Že ko sta vojvoda spopadla se, že takrat so najzadnji obračali se k Balkanu. Drugi važnejši prizor je motil njihovo pozornost: tam pa tam na obzorji se je dim k oblakom valil iz zapaljenih vasi, in versta za versto, oddelek za oddeikom polglasno zavpije: „Bisurmanje!“

Ni bilo potreba sporočila, da je Šiman bolgarski onemogel, Amurat pa nenadno naglo udaril čez Balkan.

Pri borišču — ti pa niso nič vedeli za to; preveč so bili zamaknjeni v boj.

Obilić je skočil s konja, pa s povzdignjenim mlatom približal se Brankoviću: „Prisegel sem, da te ubijem“, djal mu je serdito, pa tresel se mu je glas, ko je namahnil in djal: „Bog ti bodi milostiv!“

„Stoj!“ zavpije car na ves glas in vstane s sedeža, „ali hočeš bratomorec postati?“

Nevoljno se oglasi Obilićevo spremstvo.

„Jasni gospodar!“ oglasi se Obilić osupnjen, težki mlat voljno spusti k zemlji, oči povzdigne k carju, ali na obzorji je zagledal znamenja, s katerimi so Turci naznanjali svoj prihod: „Bisurmanje!“ zavpije in pokaže proti jugu.

Vsi so pogledali k jugu in enoglasno zavpili: „Bisurmanje!“

Pa Lazar se je zopet ojačil: „Tu so tedaj!“ djal je hladno, „mi smo se pričkali, oni so ta čas prederli pa čez Balkan, kateri bi bil imel biti njihov grob!“

Kakor blisk, tako je pribočnik k carju pridirjal na penavem konji: „Truma za trumo stopa z Balkana, vsa Amuratova sila

se vali proti nam, jasni car! To ti sporoča podvojvod Kozarić herecegovški.“

„Saj so se nam bili sami oglasili že prej“, djal je car in pokazal na znamenja na obzorji, „dirjaj nazaj k vojvodu, pa povej, da sem jaz djal, naj vsa noč naganja bisurmanom, zato da se bodo morali trudni biti jutri zjutraj“.

Pribočnik je oddirjal, car pa se je obrnil h knezoma: „Jutri bode določena serbska osoda, vsak bodi pripravljen na boj za vero, za domovino in narod!“

„Slava carju!“ zavriskajo vsi, kateri so bili slišali te junaške besede, in „slava carju!“ zavriskal je oddelek za oddekom, da so se naposled vsi glasovi stopili v en vrisk; le Brankovičeva vojska molči, — vojvod je vendar izkolehal izpod konja, in zdaj stoji sredi borišča, pa stermi v tla. Divje zariva roke v nedrije k persim, ki se mu dvigajo; od ust do ust se mu cedé kervave sline; kakor blazen, tako si grize ustnice. Osramočen je pred vsem narodom, po vsej domovini se bode to vedelo. Slavohlepnost ga žene na maščevanje; le na to misli, kako bi se maščeval nad vsem narodom, da bi ostalo, kar je mogoče najmanj prič za tako sramoto. Žalostno ga spremstvo pogleduje. Tudi ono je razžaljeno, ker je razžaljen njih vojvod.

„Nobenkrat še vojvod Branković ni bil zmagan!“ jezé se, „ta pot je le z zvijačnostjo zmagan! — Verjemite, bratje! vse je bila le zvijačnost pa goljufija, zato da bi bil onečesčen Brankovičev rod.“ „Bogme, da je tako! pogledjte, kako ga lomi!“ — „A saj smo mi še tu, maščevali se bodemo, vojvod, za-te in za-se!“

Za tem se je Lazar še s knezoma pogovoril, potlej pa pokimal in vsi so umolknili: „Bisurmanje so že tu, stara navada pa ne sme priti v nemar“, djal je car, „vitez svoj razpor poravnaj v dvoboju, po boji pa si nasprotnika podasta roki. Oba sta se skazala verla vojvoda, samo da je sreča danes Obiliću bolje ugajala. Podajta si roci, naj edinost zopet objame narod, jutri še le se pokaže, kateri se bolje odlikuje od svojega tekmeča!“

Z odkritoserčnim pogledom je Obilić stopil pred Brankovića: „Resnico je govoril car“, djal je in podal mu desnico, „ko ste se bili nama ženi sporekli, midva ne bi bila smela vtikati se v njun razpor; pa [sva se vendar-le; zdaj je sreča bila na moji strani, drugikrat bode pa na tvoji, ali Bog varuj, da bi se še kedaj tolkla midva. Tam-le — poglej našega sovražnika, spomni se na Boga, spomni na domovino, podaj mi roko, Branković“, djal je; „bodiva zopet brata!“

„Vrag vendar! zmirom se tako ponižuje!“ razhudi se Kazančić in nesterpljivo prestopava z noge na nogo.

Branković se je stresel in podá Obiliću roko, pa z obličjem stran obrnjenim; komaj se dotakne Obilićevih perstov, že je spet nazaj potegne, kakor da bi se bil doteknil živega oglja.

Žalosten ga je Obilić gledal; zopet mu je rudečica oblila obličje; vnovič mu je nevolja vskipéla, car pa in kneza s spremljavci — ko so vidili, da sta si segla v roki, tleskali so pohvalo, vpili slavo obema vojvodoma; toda Obilić je pobesil glavo in nič več ne pogledal Brankovića, pa šel k svoji družini, ki ga je z veselim krikom pozdravljala.

Berž je Branković šel z borišča, pa ni stopil pred svojo spremstvo kakor Obilić, temuč med gledavce.

Carjev glasnik je stopil na borišče zdaj, pa razglasil carjevo voljo namreč: da bi po davni navadi borivca s svojimi spremljavci vred pri čaši zaterdila prijateljstvo, sklenjeno po boji na borišču.

Ne dolgo in spremenilo se je borišče v gostišče. Car — obrnjen k vzhodu, sedi konec mize, in kneza. Na obéh stranéh ob dolgi, široki mizi sedé vitezi, oba vojvoda nasproti si, pa njuni spremljavci — zmešani med carjevo in kneško spremstvo, vsak po svojem stanu.

Od daleč stojé pevci, ki vbirajo gosli pa opévajo slavnega Dušana, velicega carja, pa druge serbske junake. Časi pa časi vstane kateri vitezov, stopi v versto med pevce, vbere tudi gosli ter opéva bodi-si ljubezen, ali pa kterege viteza, ki so mu že zdavno strohnele kosti, ime pa mu še zdaj živi v narodu; kateri drugi pa slavi svojo domovino, sveto Serbijo, kako verle junake rodi za strah sovražnikom, Serbskej pa na večno slavo. Glasno gostje hvalijo pevce, ker so s svojimi pesmami zbudili njihovo pozornost, in imenujejo je zaporedoma vsi, kakor viteze, zmagovavce v boji ali pa na borišču.

Vino in petje razvnema serca in misli gostém. Prijaznijo se, radostni se razgovarjajo, pa pijó na jutrajšno zmago svetega križa; le Branković nepremakljiv sedi in otožen stermi pred-se, ne pije in ne jé; kakor pšica, tako njegovo serce zadeva vsaka pesem o slavi vitezov, ki so se darovali za vero in za narod.

Solnce se je bilo že nagnilo k zapadu.

Car Lazar je pogledal na zapad in na vzhod, pa vskliknil: „Danes radostno obsévaš nam obličja, z vinom se napajaš iz čaš — ti solnce božje! jutri pa se bodeš gledalo v mertvaških obrazih, napajalo pa s kervjo! — Pogledal je goste in djal: „Radostno končamo današnji dan, tem radostnejše, ker sta mi vojvoda zopet sprijaznjena in ohranjena obá zeta. — Oba?!“ šepetne sam za-se in bolestno pogleda Obilića.

Do verha ukaže napolniti čašo, potlej pa jo vzdigne in začne: „Do danes je še zmirom ljubilo me nebo: malokteri predmenojec na carskem stolu je bil tako srečen, da je zbral vitezov, slavnorodnih,

slavnodejnih toliko, kolikor jih jaz vidim danes pred seboj, tako da ne vém, kateremu bi napil izmed njih, da bi bilo prav. Zatorej če napijem gledé na dostojnost pa na slavno rodnost, napijem tebi, Vuk Branković; če napijem gledé na slavno imé in na slavnodejnost, napijem tebi, Miloš Obilić; če napijem gledé na hrabrost v bojih, gledé na srečo, napijem tebi, Ivan Kazančić; če pa napijem gledé na moško krasoto, zedinjeno z viteško slávo, napijem tebi, Milan Topličanin; ali vendar, tako gotovo, kakor da me jutri izdaš, napijem tebi, Miloš Obilić!“

Čudo obhaja vse zaradi tacih besedi; vsi imajo oči obrnjene v Obilića. Obilić pa miren vstane s svojega sedeža, stopi k carju, koleno sklene pred njim, prejme od njega čašo in jo vzdigne nad glavo: „Hvalimo, car, jasni gospodar!“ pravi, „da si očitno govoril z menoj, kakor vselej. Pijem tedaj tvoje vino na tvojo slavo, pa na slavo Serbskeje in pravoslavni veri. Kakor gotovo se Balkan ne premakne s svojega stala, tako gotovo jutri umerjem za-te!“ Pa nagne čašo in izpije vse do zadnje kaplje.

„Slava Obiliću!“ zaklicalo je njegovo spremstvo in obdalo ga; carjeva družina pa in kneška je kričala: „Živi srečno! Bog bodi s teboj zdaj in večno, vojvod!“

Lazar je obličje zakril v carski škerlat: ni mogel sterpeti Obilićevega pogleda. Miren je Obilić s svojimi spremljavci šel v svoj tabor; gostija je bila končana.

Tako je minul 14. dan mesca junija leta 1389. Noč je bila že davno svoja krila raztegnila po plani, po gorah okoli; v taborji je povsodi vse tiho, vojska počiva poslednjo noč pred bitvijo, le tam od daleč z juga časi priletí bojni krik, zazvené meči; Kozarić, ta neprenehoma naganja bisurmanom, Serbje pa pokojno spé, ker imajo takega stražnika pred seboj. Po polnoči pa je nehal tudi ta krik, samo časi pa časi se oglasi straža, ter moti nočno tihoto.

Pred Obilićevim šotorjem stojita pobratima — vsa orožena, viteza Milan Topličanin in Ivan Kazančić, pa vsak svojega konja držita za uzdo. Tam na strani služabnik derži ljubljenega Obilićevega konja, ki je Obilića nesel na borišče, da je zmogel Brankovića. Na drugi strani stoji pa truma jezdicev, v sredi pa nekoliko konj natzdanih.

Jasno zvezde migljajo na nebu; jasno mesec plava po oboku; noben oblaček ga ne kalí.

„Kaj že misli?“ spregovori Kazančić — na pol sam za-se, na pol pa pobratimu.

„Djal je, da umerje za carja“, odgovori Milan, „le pazi, on osvobodi Serbsko, ali pa nihče ne.“

„Ako Obilić umerje, pa tudi jaz umerjem ž njim“, odverne Kazančić, „po smerti tacega viteza, pa da bi med Brankovičevci živel in drugimi tacimi tihotapei, tega pa ne tega!“

„Tiho, vojvod gré!“ opomni Milan.

Razgernilo se je zagrinjalo in prišel je iz šotorja Obilić, ž njim Vukosava, zahaljena v gost zavoj, za Vukosavo pa služabnice, na pot pripravljene vse.

Veiel je Obilić jezdicem, naj bliže pripeljejo nauzdane konje. „Z Bogom, Vukosava, žena miljena!“ djal je neizrečeno nežnoglasno, „hvala ti za vso dozdanjo ljubezen!“

Vukosava se mu verže v naročje: „Tedaj ne spremeniš svojih misli?“ še vzdihne.

„Ne morem jih, ne smem!“ odgovori Obilić kratko.

„Tedaj se moram za zmirom ločiti od tebe?“

„Kakor Bogu drago!“ odgovori Obilić, „določna doba hoče določnih činov.“

„Ker nisi hotel verjeti mojemu svarjenju“, očita mu Vukosava, „izdal je tebe, carja mojega očeta in svojo domovino!“

„Jaz vničim dan njegove izdaje — še predno se začne. Ali polnoč je že, ne smem več dolgo odlašati. Z Bogom tedaj, zaderži se po mojem nasvetu, zakaj — tako bode ob svoj zaslužek za izdajo, in ako bi se mu tudi utegnila posrečiti.“

Pa vstopila se je Vukosava, odgernila zavoj, v obličje pogledala Obilića in zamaknila se je njena duša v njegovo dušo, ki je žarela mu iz oči in ovijala se po obličji.

„Moja duša, zedinjena je s teboj na veke“, spregovori pa kerčevito so se jej tresle ustnice, in nedrije vzdigavalo, kakor se vzdigujejo valovi na razburjenem morji: „Z Bogom, ljubljenec moj!“ vzdihne še enkrat in se zopet zavije v zavoj. „Daj mi toliko moči, da ne obupam“, šepče, pa vendar serčna stopi h konju; služabnica jej je pomogla, ona pa je šinila na konja in odjezdila po poti v Prizren nazaj; pa nič se ni ozerla več. Vsa truma, vsi jezdici so jezdili za njo.

Nepremakljivo je stal Obilić, tako kakor k zemlji prikovan, navskriž z rokama. Ognjivo je gledal za jezdečimi, ko pa so bili izginili mu izpred oči, oddehnil si je, kakor človek po hudi bolesti.

„No, to sem že nekako srečno prebil“, djal je sam sebi, „zdaj me čaka pa še veliko teža: — smert“, dostavil je jasnega obličja.

Zdaj se oberne k mladima vitezoma, ktera je ves prejšni prizor močno prevzel. Vprašal je ju: „Ali sta pripravljena, vidva — sokola mlada?“

„K vsemu, vojvod!“ odgovorita enoglasno.

„Tedaj na konje“, djal je Obilić, „v bisurmansko ležišče pojdemo.“

„Ha!“ vsklikne Kazančić.

„Ali mi ne verjameš, mladenič?“ vpraša ga Obilić nevoljno.

„Vojvod!“ odgovori ta bolestno.

„Odpusti“, djal je Obilić nežno, „moja duša dozdej ni še upokojena. „Junaka“! ogovori zopet oba, „če imata še kaj v življenji, pustita iz misli vse, odpustita svojim sovražnikom, da vama odpusti tudi Bog: k smerti pojdemo“.

„Smerti se nisem nikoli ogibal“, djal je Kazančić, „vsem sovražnikom odpuščam, ali bisurmane pa Brankovića bom preklinjal še, ko poslednjikrat dihnem!“

Milan se je globoko zamislil; veliko je imel zapustiti v življenji; pritisnil je roke k sercu, ki mu je močno bilo: „Umiri se serce, domovina kliče! Z Bogom Milica!“ šepetne, vzdigne glavo in jasno zopet gleda vojvoda.

„Branković, Branković!“ imenoval je sam za-se zamišljen, „ko bi — — ali pozno je že. Car to vé in Branković je poveljnik izdajnemu ljudstvu!“ Zopet je pogledal na mladenča, sočutno pogledal enega pa drugega. „Ne, vidva ne smeta umreti z menoj. Obljubita mi, da se bosta varovala, če bode moč —“

„Vojvod!“ hotel je ugovoriti Kazančić.

„Obljubita mi to, če ne, pojdem pa sam, čisto sam“, seže mu v besedo Obilić.

„Obetava tedaj, vrag vendar!“ zazlobi se Kazančić, „čeravno ne vé, kaj namerjaš!“

„Ako Bog dá“, odgovori Obilić važno, „Amurata prebodem sredi med njegovimi stražniki“.

„Vojvod!“ zavpijeta viteza navdušeno, veržeta se mu pred noge in ljubita rob njegove obleke. On pa jima roko položi na glavo, skloni se, poljubi ju na čelo, potlej pa so vstali vsi trije in ležali si v naročji, ter posvečevali se tako na veliko delo.

„Pa da bi še živel?“ spregovori Kazančić.

„Moraš, Ivan!“ opomni Obilić, „če pa se vendar-le primeri, da se bisurmanje udarijo s serbsko silo, kar se zgodi prej ko ne, ker je tam še Bajazet, ki je večji ko njegov oča, v serbski vojski pa Branković; da se to zgodi, ako nam je odločeno, da Kosovo vidi poslednji dan serbske slave, potlej Kazančić, ohraniš ti svoj život, potlej tebi priporočam carjevo rodovino, da bodeš skerbel za-njo.“

„Bodem že!“ priseže Kazančić.

„Kaj pa meni, ali jaz ne bodem nič, vojvod?“ vpraša Milan.

„Tebe, Milan!“ odgovori Obilić žalostno, „tebe čaka še najhujša, ako bisurman zmore pravoslavni narod!“

Zavsedli so konje in zdirjali proti bisurmanskemu taborju.

Pa sredi obéh taborjev je Obilić ustavil svojega konja. „Kakor vidim“, oberne se k Milanu, „ti imaš ob boku Bajazetovo

bodalo. Prosim, posodi mi ga, nerad bi kristjansko orožje brezpotrebno omadeževal z Amuratovo kervjô.“

Molčé mu izroči Milan bodalo in jezdili so potlej dalje.

Ravno je začelo svitati na vzhodu, ko je bilo Amuratu sporočeno, da vojvod Obilić, čegar samo ime je veljalo za tisoče bojnîkov, da on išče pribežališča v senci njegove visokosti, da svoje orožje voljno položi pred pašine noge.

„Alah — il — Alah!“ razveseli in začudi se Amurat, ter zapové, naj mu dajo vso čast. „Moramo lesico gladiti po dlaki, kedar nam je treba njenega kožuha“, djal je z zaničljivim smehom Amurat svojemu sinu Bajazetu, s katerim se je posvetoval zastran bitve, kako bi jo vredila. „Najbesnejši volk se podá, ali bodemo gonili pse kristjane, kakor čedo ovac, kaka bode to slava!“ pokerči z ramama: „Kdo bi si bil mislil, da se kaj tacega prigodi?“

„Obilić — da je prebegnil?“ maja Bajazet nezaupljivo z glavo, „pa če je, potlej je kristjanska vera prav slina od gobca.“

Šel je z očetom pred šotor, pa res — približal se je Obilić, ž njim oba viteza s sultanovimi stražniki. Nekoliko korakov od sultana še — skoči Obilić s konja, in bliža se sam Amuratu.

Pa Bajazet se ne meni za-nj, ker — zagledal je in spoznal viteza; nekak nepokoj ga obhaja in ne more oči odverniti od nju. Molčé je Obilić stopil pred Amurata in pokleknil.

„Dobro došel, junak pravoslavni!“ ogovori ga Amurat nekaj s hinavsko prijaznostjo, nekaj pa tudi resnično, „v tvojem prihodu je zastava berze zmage!“

„Bog daj“, djal je Obilić, „da bi bilo res to, kar praviš, jasni sultan! Tu je orožje!“ podal mu je bodalo.

Amurat je stegnil roko po njem: „Jemljem ga“, djal je, „zato da te drugače opašem in dostojniše!“

Obilić pa poskoči in porine bodalo v persi — Amuratu.

„Alah — kérîm!“ vsklikne Amurat in zgrudi se na tla.

„Sveti Sava in Serbska!“ huškné Obilić, izdere svoj meč, pa odganja sultanove stražnike, ki so planili od vseh strani in silili nad-enj.

„Nazaj, junaka!“ zavpil je pošut z ranami, „Ivan! Milan! nazaj! spomnita se prisege!“

„Z Bogom, vojvod!“ zakriči Kazančić, ki ni mogel pritergati si tega veselja, da ne bi bil nekoliko Turkom odsekal glav, potlej je pa dirjal za Milanom, ki je na ves glas zavpil: „To je bilo tvoje bodalo, Bajazet!“ in nazaj obernil svojega konja.

Bajazet se je zganil; na tla je spustil umirajočega očeta, ki ga je dozdej držal v naročji, poskočil in zakliknil: „Za njima, sužniki, za njima!“

Ali nobeden ga ni slišal, ker vse je bilo zmešano, on sam — še geniti se ni mogel med razdraženimi sultanovimi stražniki. Na-

gloma viteza zdirjata k serbskemu taborju, kjer trobentarji bojnikom že trobentajo na boj.

Kakor blisk, tako hitro se je zvedelo po vsem taborji: „Amurat je umorjen, Obilić ga je!“ — Zmagoslaven vrisk se je dvigal k oblakom: „Sveti Sava in Serbska!“ — Ali bisurman ognjeno hrepeni po maščevanji; Bajazet teka od trume k trumi, spodbada in zaklinja muselmana, da bi maščevali smert svojega carja. Komaj je 15. dan mesca junija leta 1389 bilo solnce zasvetilo na obzorji, zgrabili ste se obe vojski na Kosovem polji.

IV.

Temna noč krije Kosovo plan; mesec le časi in pa časi posveti skoz goste oblake, pa zopet se skrije vselej, kakor da bi ga bila groza Kosovega polja. Že drugi dan jug vleče od Balkana, ter suši kaluže kervi, pa še jih ni usušil. Dolga plan je to, ali kakor dolga je, tako daleč je po njej vse polno trupel, tako kakor snopja na polji, cele kupe mertvih je tam pa tam. Sem ter tje leskečejo zlomljene sablje; leskečejo oklepi in drugo vojaško orožje. Tu je bisurmanski bunčuk (konjski rep), vtaknjen v zemljo, pa nikogar ni zraven; barjaktar in paša s svojimi stražniki vred — vsi so poginili; tamkaj pa mertvi še zmirom prapor derži v merzli pesti, in kedar koli sapa potegne, vidiš va-nj vtakano znamenje svetega križa. — Velik je ta grob, v kateri je zakopana serbska slava; zakopano serbsko carstvo. Mertvaška tihota vlada na tem grobišču. Sicer se volkovi dobro gosté tu, zdaj pa tudi volkov ni; samo pleneči ponočni tiči časi pa časi zakrohota, ter motijo tihoto, pa veter, kedar potegne, da kakor orel s perutni fofóče, plahta še tam pa tam kateri šotor, kterega ni bil dosegel požar in ne povalila vojska.

Na enkrat lahki vzdih zavejejo po plani od tod, kjer se veter igra s praporjem sredi med trupli. Neka kervava postava na pol vstane. Z levico se podpira, z desnico pa si mane oči, kakor človek, ki se je še le prebudil iz terdega spanja. Kakor v sanjah, tako se radovedno ozira okoli, to se vé, da ne vé, kje je — kazno, da jej malo po malo dogodki prihajajo v spomin, ker jo je bila globoka rana na glavi zvalila med trupla v omedlevico. Že se jej začinja jasni pamet, da v duhu vidi neštevilne bisurmanske trume, ki se valé čez Balkan, zato da bi vničile serbsko carstvo, spodkopale Kristusovo vero, križe stergale s cerkvá — posvečenih pravoslovni veri, pa nateknile mohamedansko znamenje — svoj polomesec; vidi v duhu, kako je narod vstal na car Lazarjev poziv, — vstal zato, da bi obvaroval svojo domovino, svojo vero, pa svoja svetišča; vidi, kako ste se na Kosovem zgrabili obé vojski; vidi, kako se koljejo Serbje in Turci, — kako besno.

Turci so se bojevali zato, da bi bili osvétli smert svojega cara Amurata, ki ga je bil serbski junak Miloš Obilić prebodel pred njegovim šotorjem vpričo njegovih stražnikov; Serbje pa so se bojevali za to, kar je človeku najdraže: za vero in za domovino. Tri dni je terpel boj, po treh dneh je bil še le konec slavnih činov junaških. Že so začeli se umikati Turci, ti vragovi Kristusove vere, pa serbski vojvod Vuk Branković je izdal domovino, izdal svojega Boga: k Turkom je potegnil s svojo vojsko. Jezus Kristus! vse je izgubljeno! Padajo, zastonj padajo serbski junaci; ginilo je slovanstvo, pa še gine — zaradi svojih izdajniških sinov! Vse to je ranjenemu bojniku prišlo na misel, vsi ti dogodki so njegovo dušo preleteli v enem trenutku. Obupno je zajčal, da se je razlegnilo daleč po plani. Volkovi so zatulili, pleneči tiči zakrohotali, ker je bil preplašil je človeški jek.

Zopet se je vojniki vlegel na zemljo in v nedrije zaril roke, kakor da bi hotel zabraniti persim, da ne bi počile mu; pa na enkrat mu neka druga misel šine v glavo. Nevedoma se dvigne, bistro se ozre z na pol odpertimi očmi, zagleda križev prapor, poskoči, zmagovavno vsklikne, zgrudi se pred praporjem, začne goreče poljubovati praporišče, tako kakor ljudstvo poljubljuje svete ostanke. Rana na glavi začne mu zopet kervaveti, pa nič se ne zmeni za to; nič ne čuti. Skloni se k mertvem praporščeku in začne ljubiti ga na obledela usta.

„Vérni brat, srečni vojak!“ ogovori ga sedaj, „še v smerti nisi zapustil posvečenega serbskega biserja; pravoslavni narod ne bode na veke v muselmanski sužnosti; ampak v tvoji merzli roci — kakor križev prapor visoko plapola, tako gotovo narod vstane iz groba: iz sužnosti, in sveti križ jasno zasvétí nad bisurmanskim polomescem, nad polomescem teh prekletih sinov. Brat, ti nam si ohranil gotovo podlogo za bodočnost! Bog ti daj srečo za to, pa svetniki in svetnice!“ Še enkrat se je sklonil k mertvecu, poljubil ga na čelo pa na usta ter mu hotel prapor izdreti iz merzle pesti, ali terdno je mertvec deržal prapor, tako da mu ni mogel razkleniti perstov. Bojnik se zamisli.

„Ne, nikakor!“ djal je čez malo časa tiho sam sebi, „če je tudi mertev, vendar ne starem te roke, ki nam je ohranila naš biser, „in porine na pol golo bodalo v bodalnico, vstane in začne prapor odpenjati od praporišča. „Ne morem drugače“, djal je, „moram se s svojo nevredno roko dotikati tega posvečenega znamenja! Pa vendar, lepše je, dotika da se ga kristjanova roka, da je skrito v kristjanovih nedrijih, nego da bi ga bisurman oskrunil s svojo roko. Odpne prapor od praporišča, zvije ga, spravi za luskinat napersnik in globoko vzdihne, kakor da bi se bila težka skerb zvalila mu s serca. Še le zdaj je začutil bolečo rano na glavi; začutil, da mu kri kaplje po čeljustih. Minila ga je bila

navdušenost, zatorej čuti telesno slabost; kolena se mu šibé, da se je moral spustiti na zemljo, če ne, pa bi se bil še enkrat zgrudil med trupla v omedlevico. Vzel je svilnato ruto iz torbe, ki mu je visela na levi, plen pervega dne v bitvi, ki so Serbje zmagovito bojevali se zoper Turke. Ovezal si je rano na glavi, pa preslab — moral se je vleči na tla.

Pa ni dolgo tako ležal, temni glasovi, kakor konjsko peketanje leté z vetrom vred po plani. Bojnik je že zaslišal te glasove, še predno jih je veter do njega prinesel na svojih krilih, zato je bil že prej vzdignil glavo in vlekel na ušesa, pa zopet se je pritisnil k zemlji, k urnejši sporočnici, nego pa je viher sam. Pa ti glasovi so na enkrat utihnil.

„Ali mertvi vstajajo iz svojih grobov“, djal je bojnik sam sebi na pol glasno, „ali morebiti se bisurmanje, ti pesji sinovi, vračajo s svojega lova?“

Pa začelo je v zemlji zopet doneti vse križem po plani, pa zmirom bliže tjekaj, kjer je bojnik ležal na zemlji, in vlekel na uho. Lahko je bilo že poznati, da so jezdicí na plani, posutej z mertvimi tako, kakor s snopjem, Nepremekljivo bojnik leži na zemlji — kakor mertev, le z roko tiplje za bodalo — za svoje zadnje orožje, ki je bilo še ostalo mu, kajti meč mu je bil iz roke padel zadnji dan v bitvi, takrat, ko se je zadet od turškega jatagana, v omedlevico zgrudil med mertve. Ali ne daleč od njega se blišči turški jatagan — damaško delo. Ta jatagan zagradi z desnico, v levico pak vzame bodalo, ter tako orožen čaka vsake naključbe, ki bi jo dal Bog.

„Prisegam“, djal je sam sebi, „da trikrat svojo roko umijem v paganski kervi, zato da operem ž nje pego, ki lepi na njej, ker sem prijel za bisurmansko orožje“.

Konjsko peketanje ni bilo več daleč; slišal je že tudi orožje, ki je zvenelo, ker se je zadevalo ob robove na sedlih, okovanih z metalnimi luskinami. Na enkrat pa je vtihnilo vse, jezdicí so obstali, ali glasen vsklik se je razlegnil po krajini in dolgo je trajalo, predno je veter poslednji glas raznesel po dolgi plani, volkovi in pleneči tiči so se pa oglasili.

Bojnik je na pol vstal, gledal po krajini, odkod ta vsklik. Gledal je tako, kakor da bi bil hotel z očmi predreti černo noč, ali zastonj. Naposled je bilo vse tiho, bojnik je pobesil glavo, kakor človek, ki ga je upanje ogoljufalo.

„Ne vém, čegav glas je to“, spregovori zdaj, „bisurmanski zvuki pa to vendar niso“.

Vnovič se vskrik razlegne po plani, kakor prej. Bojnik pozabi vseh slabosti, vspne se in tudi vsklikne. Jezdicí so zavriskali in vderli k bojniku.

„Sveti Sava *) in Serbska!“ vsklikne bojniki, tako kakor je vsklikal v poslednji vojski, pa z jataganom mahal nad glavo. Ali na enkrat je obstal, pogledal turški jatagan, pa zaničljivo zagnal ga od sebe, bodalo pa porinil v bodalnico.

„Saj nisem jaz sam izmed serbskih bojnikov“, vskliknil je vesel, naprej stopivši, „zadosti semena za setev, zadosti maščevavcev je še ostalo za bodočnost. Sveti Sava in Serbska!“ vsklikne zopet, ko so se jezdic na enkrat ustavili pred njim.

„Hoj! Milan Topličanin!“ vsklikne radostno vodnik, ko se je bil nagnil čez konja, ter spoznal bojnika. Ko so bili spremljevalci zaslišali to ime, zavriskali so.

Vodnik je planil s konja in ležala sta si v naročji z bojnikom.

„Milan! Ivan!“ — „Vérni brat!“ ogovarjala sta se, ko sta si ljubila junaško lice. Ali kmalo se je radost vternila jima v srcih: obéma so solze zarosile oči.

„Tako se tedaj vidiva“, spregovori vodnik, „tukaj med trupli — med padlimi brati Serbi?! — Ali blagor jim“, rekel je, ko se je bil ogledal, „ker so mertvi; vsaj ne vidijo in ne vedó, kako zaničevana je naša vera, pa domovina da je zmagana. Oj, mnogo jih leži na bojišči, toliko da bi komaj seštel jih v nekoliko dneh, vsi počivajo na veke, le tebe Milan, febe je smert spustila iz svojega objetja.“

„Zakaj si se vernil na bojišče?“ vpraša ga Milan, kakor bi mu bil z lepa očital, „ali zato, da bi...?“

„Tega pa ne, tega“, odgovori berž ta, „saj sem vidil, kako je vsak bojeval se noter do poslednjega dihljeja, ali“ — in pogledal je okoli — „zato sem prišel, da bi“ — zagledal je bisurmanski bunčuk, ne daleč od bunčuka pa prazno praporišče praporščeku v merzli pesti.

„Gorjé nam, gorjé Serbskej za zmirom, na veke!“ zaječi, „posvečeni prapor, ta edina naša nada za bodočnost je v musulmanski moči, vse zastonj zdaj!“

Že je hotel poskočiti, da bi se bil bolj prepričal, če je res ali ne, pa Milan je prijel ga za roko, ter zaderžal. Potegne praporjev rob izza napersnika in ga pokaže tovaršu.

„Sveti Sava in Serbska!“ zavrisne Ivan, „ne pogine ne narod; ali kakor dozdej, tako se bode tudi vprihodnje izpolnjevalo sveto proroštvo; zopet bode križev prapor zmagovito vihral nad polomescem, da se le narod spokori za grehe svojih očetov!“

Poljubil je prapor na rob in Milanu na rame položil roke. Tedaj tebi se mora narod zahvaliti za svojo bodočnost?“ vpraša on.

„Ne meni“, odverne ta, „ampak tam-le leži tisti hrabri bojniki, kateri še v smerti ni zaupanega biserja dal iz rok.“

*) Sava — serbski svetnik.

„Na veke, zato naj ga slavé mertvi junaki“, djal je Ivan, „mi pa se bodemo na zemlji maščevali za-nje, da osvetimo njih in Serbsko!“

„Razdeta tedaj domovina!“ popraša Milan.

„Dokler živi narod, domovino bode še zmirom imel“, odgovori Ivan, „in Bajazet serbskega imena ne izbríše narodom iz knjig“.

„Bajazet“, vprašal je Milan, „pa Milica?“

„Dragi pobratim!“ Kazančič bi se bil rad ognil odgovoru, „ali še pomniš, kaj si prisegel na vertu v Prizrenu?“

„Še še“, odgovori Milan, „Serbska v sužnosti, Milica na veke izgubljena za-me!“

„Ali ne veruješ na Boga?“ zaverne ga Kazančič, „ker ne verjameš na večno življenje, pa da se po smerti zopet vidimo?“

Globoko povzdihne Milan, z glavó se nasloni pobratimu na ramo in šepče: „Pobratim! jaz sem revež. Vse sem na enkrat izgubil: domovino in ljubico, kaj more biti hujše? Povej, na vse sem pripravljen“.

„Ko se je bil tretji dan že nagnil h koncu“, začne Kazančič praviti čez malo časa, „ko je tudi car Lazar sredi svojih vitezov nehal kervaveti, takrat sem se spomnil, kaj sem prisegel ranjemu vojvodu Obiliću pred njegovo slavno smertjo, da bodem namreč skerbel za carjevo rodovino. Vernil sem se v Prizren s svojo ostalo vojsko, pa niso bisurmanje gnali me, zakaj Turci so bili sami potrebni odpočitka“.

„Branković, Branković!“ zavpije jezo Milan.

„Prekleta on in ves njegov rod!“ priterdi Kazančič. „Da nas ni on izdal, noben bisurman bi ne bil vernil se čez Balkan“.

„Ha!“ povzdigne Milan glavo, ognjiva serd mu je plamikala iz oči, „na zemlji da osvetimo mertve brate! — Dobro, ali prvi pade za žertvo jim Branković, ta izdajnik, gerši nego bisurman sam! Ali ni prav tako, dragi pobratim! da prvi pade Branković?“

„Brankovića že pokori peklenska muka“, odgovori Kazančič.

„Tedaj mertev!?“ začudi se Milan, „ali —“ obstal je na enkrat, „ali morda ni viteško umerl?“

„Pravični Bog!“ djal je Kazančič važno, „poginil je za strupom, Bajazet sam mu je bil zaval!“

„Haha!“ zasmel se je Milan, „to sporočilo mi je ozdravilo rano na telesu in na duši; izdajnik je poginil, pes ga je umoril, pravičen je Bog!“

„Ali tvoja Milica je cena, da se je Bajazet sam za narod maščeval nad izdajnikom!“ djal je Kazančič berž.

„Branković mertev!“ djal je temno Milan, „narod v sužnosti, na svetu ne vidim več Milice.“

Čudil se je Kazančić in gledal ga; ni mu moglo v glavo to, da pobratim tako hladno posluša — pa tako strašne dogodke, ali to je bila hladnost človekova, kteremu so ugasnile že vse nade, in ki je za terdno znal, da v življenji je za-nj vse le suha, žalostna pustinja: taka hladnost je hladnost obupnosti.

„To je bil Obilićev poslednji ukaz“, nadaljeval je Kazančić, pa čisto nič ni dal spoznati svojega zavzetja nad Milanovo hladnostjo, „ž njim je Vukosava v Prizren šla tisto noč pred bitvijo. Kakor hitro je bilo znano, čegava je zmaga, pa Obilić in Lazar da sta mrtva — oba, ko se je to zvedelo še pred mojim prihodom — poslala je Vukosava posle k Bajazetu, pa Bajazet je dovolil vse. Branković je ogoljufan za plačilo za svoje izdajstvo, Štjepan Lazarević je serbski knez, in Milica, ko to pravim, zdaj-le je na poti v Drinopelj, kamor je Bajazet šel po bitki.“

Kerčevito je Milan Kazančiću stisnil roko, pa Kazančić je poznal, da se je neprevidoma zopet doteknil pobratimove rane, in zamolčal se.

„Štjepan Lazarević serbski knez“, spregovori Milan čez malo časa, „tedaj ne car?“

„Serbsko carstvo je zginilo tu na Kosovem polji“, odgovori Kazančić.

„Jaz sem bil rojen v carstvu“, djal je Topličanin zamišljen, „v carstvu sem živel, pa ne vem za serbskega despota, kteri pa bode despot samo tako dolgo časa, dokler se ljubi bisurmanu.“

„Iz duše mi govoriš, pobratim!“ razveseli se Kazančić.

„Serbska moč je ob tla“, nadaljeval je Milan, „mi stojimo na njenem grobu — ha! velik je ta grob!“ djal je pa pogledal po plani. Kazančić se je stresnil, stresnili so se ž njim vred tudi jezdici, pa približali se. Milan nadaljuje: „V narodu živi Bog, Bog pa je v svojem sinu tretji dan vstal od mertvih; tudi serbski narod bode nekđaj obhajal svoje vstajenje!“

„Bog dá to, on dá to!“ zavpili so vsi kar na enkrat, sklanjali glavo in križali se.

„Narod vendar ne smé ostati v mertvilu“, nadaljuje Milan, „ne sme pozabiti na slavo svojih prededov, če ne, za večno umerje. Kdor je mojih misli, ta naj večno sovraštvo bisurmanstvu priseže za-se in za svoje potomke!“

„Prisegamo!“ zavpili so navdušeni vsi.

Navdušen je Kazančić spustil se Milanu v naročje, pritisnil ga k persim in poljubil na usta: „Ti besede daješ mojim čutom! Hoj, tresite se musulmanje, večno vojsko vam!“

Milan se je sklenil k zemlji, trikrat zagrabil od kervi mehke persti, pa trikrat vergel je na tri strani: „Mirno odpočivajte bratje, ki ste padli za Kristusovo vero, pa za svoj — za pravoslavni narod!“

Kakor bi trenil, tako naglo so na tleh bili vsi jezdici. Sklonili so se k zemlji, zagrabili persti, zagnali na tri strani, pa molili za Milanom.

Milan se je povspel na konja najbližemu jezdicu, izza persi potegnil posvečeni prapor, razvil ga, držal v roci, pustil ga, da je vihral nad trupli, — nad mertvimi brati plapolal ves čas, ko so jezdili po Kosovi plani; pa jezdili so počasi, dokler niso prišli do gore Šardaga. Tu na podnožji so se ogledali, še enkrat dihali veter, ki je vlekel čez osodopolno Kosovo. Milan je zopet lepo zvil prapor, pa vteknil ga k persim.

„Zdaj pa ne zaplapola prej, nego da Serbska vstane od mertvih“, djal je temnoglasno.

Segli so si zdaj v roke vsi, Kazančič pa je djal z močnim glasom, da je veter daleč okoli nesel ga, da je odmevalo vse po gorah: „Tedaj v boj, bratje! v večni boj z bisurmanstvom, bojniki Kristusovi!“

Pa švignil je konja in zdirjal v gore; čez malo časa, pa so zginili vsi.

Poslovenil Podgoriški.

Domorodne iskrice.

III.

Mogočne ideje zdajni čas prešinvajo svet, blisku enako, iz enega dela v drugega, iz ene pokrajine v drugo. Vse se hoče, želi preinačiti, poboljšati ali na boljše obrniti ali kakor se po tuje reče, reformirati, bodi-si s silo ali pa zmerno, mirno in moško. To sicer ni nič novega ali nezaslišanega; kar svet stoji in človek v njem gospodari, godilo se je tako in se bode godilo, dokler bode stal, ker človek nima tukaj postanka, mora naprej, to je njegovo življenje; roke križem držati, mirovati ali celo nazaj tiščati, to je njegova smert, naj si že bo nagla ali počasna. Imenitni škof Bosuet pravi v nekem svojem pismu, da slavni Rimljani niso tolikanj po ‚barbarih‘ (tujcih) ob vse prišli, ob državo in življenje, ampak ker so sami ‚in optima forma‘ rakovo pot nastopivši poklic svoj popolnoma zanemarili in pozabili, se tako omehkužili in sami sebe pogubili. Po tem takem niso bili germanski in drugi napadniki rimskega cesarstva kaki posebni bojniki ali mogočnejši, ampak storili so, kar so mogli in ni bilo drugače več mogoče. Treba je tedaj, kakor vsakemu človeku, tudi vsakemu narodu napredovati v vseh rečeh, duhovnih, državnih in telesnih. Previdnost božja ni nobenega človeka ne naroda obsodila k vednemu mertvilu ali da bi jej celo nič mar ne bilo, kako in kaj da ta ali uni ravna, kaj dela ali opušča. Ljudje kakor narodi niso se slučajno rodili, tudi natora sama jim ni pomogla k življenju. Vsako ljudstvo ima svoj poklic, ki ga ali dopolniti ali pa tudi zavreči

more, če se lenobi vda in dušno in telesno nič ne napreduje. Ta pa je po značaji, natori in okoliščinah narodnih omejen. Kakor potem katerikoli narod začne svoj poklic spolnovati, tako se potem tudi vravnava njegovo stanje in značaj, blagostanje, više ali niže mesto v zgodovini. Vsak narod namreč je organično sklenjen ud velicega tela človeškega, boljši in imenitniši, morebiti odločen, drugim učitelj in izgled biti, ali pa je nižji in drugim služeč. Vsak narod pa ima pravico se po postavah in v lahko razločnih mejah svobodno izobraževati in napredovati, in nikdo ne sme brez razžaljenja božjega tega in tega naroda v tem zadrževati ali celo pokončati. Če pa že tega nihče ne sme storiti in se tako strašno proti božjim namembam pregreši, kolikor bolj bomo mi Slovenci skušali in prizadevali se v vsakem oziru napredovati, da nam danes ali jutri zavolj vnemarnosti ali počasnosti naše previdnost božja življenja ne ugasne. Tukaj danes môrem samo nekoliko besedice o znanstvenem napredovanji in prihodnjem sedajnosti primernišem prestrojenji ali spremembi zdajnih šol reči. Drugo pot se bode morebiti lože več govorilo. Zdaj hvala Bogu! že skoraj ni več pričkanja med pametnimi ljudmi, da se človek najlože in najhitrejšje v svojem maternem jeziku izobražuje. Ta nam je tedaj v vseh rečeh potreben kakor ribi voda, pa nočem s tem družih jezikov v nič devati ali njih veljavo v sedajnosti zmanjševati. Vsi se dajo po večji ali manji potrebi lahko naučiti, ali ni potreba in dovoljeno, da bi se materni jezik k njihovemu pridu zanemarjal ali celó pozabljal, ker se to vselej nekako že samo po sebi kaznuje. Zatorej moramo že spet tirjati, da nam bodo šole narodne, da se nam uči v narodnem jeziku, posebno kar niže ali normalne in kmetiške šole zadeva. Sedanji čas je pa tudi zató zelo imeniten, ker so natorne znanosti zelo potrebne in koristne. Treba je tedaj, da se realne šole povsod, kjer je mogoče, osnovajo, ali če teh ni mogoče vpeljati, naj bi v manjših mestih tako imenovane realne gimnazije napravili, v katerih bi se realni in gimnazijalni predmeti učili, da bi bil tako učenec v svojem 13.—15. letu zmožen, ali v višo gimnazijo stopiti, ali pa v višo realko, ali v kako drugo šolo, ali pa da bi kmet ali rokodelec postal, in tako za vse nekako pripravljen bil in da ne bi bil tako zastoj šolskih klopi gladil, kakor se je do novejših časov marsikteremu žalibog prigodilo, ker so bile šole le po enem kopitu ustrojene et non vita discebatur! To damo in pustimo v premišljevanje vsem kateri imajo kaj upliva, naj obderže naj boljše, ker nam ni več čakati prihodnjosti, ker „sedajnost je mati prihodnjosti!“

J. B.

IV.

U svih slavjanskih pokrajinah po selih nije čovieka, koji bi mogao toliko pruditii puku, koliko sveštenik; jer su plovanije, koje broje do tri hiljade dušah, u kojih ćeš težkom mukom naći pisme-

noga čovjeka. Koji ćeš dakle, da izobražava takov puk, koji da mu raztumači, što je domovina, što li narodnost, što li biti svojim? Koji da ga uči ljubiti svoj jezik, koji da ga potiče pomno zadržavati svoje nošnje, svoje liepe i zanimive navade, koji—do njegova izučena i naobražena pastira duhovnoga? On to može učiniti kod maljušna djeteta, kod odrasla mladića i kod prikučena starca, jer što im sveštenik reče, budi u svetoj cerkvi, budi na javnem trgu, to je njim uvijek sv. pismo; jer u obće naš narod ljubi, časti i poštuje dobra redovnika kano pravoga namiestnika božjega. U svakoj nevolji, u svakoj sumnji i u svakom težjem poslu seljak ide svietovat se svojim vodjem, svojim duhovnim ravnateljem. Kad imade dakle sveštenik tolik upliv na srdee svoga puka, zašto ga ne uči (po krstjanskom nauku) takodjer ono, što bi moglo srdee dirnuti i na ljubav jezika i naroda potaknuti. Doista mnogo je takovih, osobito mladih, koji nepropuštjaju ni najmanje prigode, da ne bi svojim mudrim govorjenjem puk nagovarjali i na ljubav ga bratinsku budili; ali je i takovih žalibože, koji, overšiv dužnosti cerkvene, nemare za ništa drugo. Bratjo! ne budimo takovi za Boga! Danas je vrieme, za koje ne smimo ni težaka puštjati u njegovu neznanstvu i mrtvilu, nego takodjer podučavati ga u svietovnih stvarih, t. j. tumačiti, što se u državi radi, kako se za njega misli, da li je bolje ljubiti svoga ili tudjinca i. t. d. da ne ostaju u njegovom srdeu udušena ona čuvstva, koja tvore domorodca pravim domorodcem.

J. Geržetić.

Od kod krompir?

Svoje dni je bila v neki deželi, menda tam zadi za karnskimi gorami, prevelika lakota, tako da so vsi ljudjé svoj dom zapustili in proč šli s trebuhom za kruhom. En sam starček je ostal domá, ker so ga stare noge prepočasi nesle. Bilo mu je v tej puščavi lakote umreti, kar zasliši, na necem homeu počivaje, tico peti: „krampirček, krampirček — krampirček, krampirček!“ Pogleda, od kodi ta glas, kar vidi precej veliko krampeljico, ktera je na hribčku stojé pela pa zemljo kopala. Mož se jej približa, pobere okroglo stvar, ki jo je bila tica iz zemlje izgrebla, pošlata, je-li mehka, vgrizne in žveče; ker se mu ni rada drobila, dél jo je kuhat. Ko vidi, da se je ta nova stvar razkuhala, vzame iz lonca pa pokuša in pokuša in ne more prehvaliti dobrega krompirčka. Potem gre in koplje še naprej po tistem hribu ter se prepriča, da je ves hrib poln tacega blaga. Vesel te nove najdbe, razglasi jo na vse kraje svetá, pa povabi nekdanje deželane nazaj domú. In od tistega dne so začeli ubogi ljudjé „krompirček“ kopati pa jesti.

Zap. v Serpenici A. Ž.

Narodne pesme iz Goričan v Medmurji.

(Zapisal dijak Bally, priobčil M. Valjavec.)

I.

Hranio sam si vtico črno lastavico
 Vu ti črni gori na kiti borovi.
 Lečke sam si lecao, pisane krletke,
 Vu nje sam nametao sake fele žitka.
 Vu nje sam si vlovio sake fele vtico,
 Samo nisam mogeo črno lastavico.
 Ona j' odletela vu latinsko zemljo,
 Tam so jo vlovili mladi Latinčani,
 Njoj so mi skopali njejne črne oči,
 Njoj so obrezali njejno sivo perje. —
 Oči, moje oči! što me vodio bode?
 Perje, moje perje! što me nosio bode?

II.

Večerek si pojdem po svilnoga robca,
 Kaj ga nosio bodem, kaj jo video bodem.
 Sprevadaj me, mila, do mojega dvora!
 Bi te sprevadjala, da b' za dvore znala.
 Za moje ti dvore saki znati more:
 Moji so ti dvori smiljki nakinčeni,
 Moji so ti dvori šipki ograjeni.
 Posred dvora raso tri grmi pušpanja,
 Vu njih mi pak sede tri beli golobi.
 Prvi zapopevne večer: dober večer!
 Drugi zapopevne v noči o povnoči,
 Trejti zapopevne: bog dej dobro jutro!

III.

Oj kopina, kopina,
 Kak si lepo zelena!
 'Se si polje pokrila,
 Samo si ostavila

Jeno malo stezico,
 Kod moj mili šetuje,
 Vranca konja zjahuje.

Opombe. 1) ao, eo, io, oo iz al, el, il, ol izgovarja se enozložno skoraj kakor av, ev, iv, ov.

2) o kedar stoji na mestu starosl. *ǣ* izgovarja se z nekim glasom, ki je v sredi med o in u, vendar tako, da se sliši več o-glasa nego u-glasa.

3) lečka je kletka, ki va njo tiče lové, in lečke lecati je toliko kolikor lečke nastavljati. Obema besedama je koren *LA*R *flectere*.

Literatura in umetnost.

Slomšekove Drobtinice za leto 1863. Učiteljem in učencem, staršem in otrokom v poduk in kratek čas. XVII. letnik. Izdalo ravnateljstvo lav. semenišča. Str. VI + 320. — Kakor vsako leto razveselile so nas tudi lanske Drobtinice z mnogoverstno podučno tvarino; sosebno lepo je pa poslednje delo nepozabljivega knezoškofa Slomškega, namreč „pridige o nebeškem veselji“ in pa prekrasno sestavljeni životopis ranjcega vladike, spisan po čast. g. Fr. Kosarju, špiritualu lavantinskega semenišča. Ta životopis je tako podučivno in mikavno pisan, da mu serčno želimo, da se razširi po vsem Slovenskem, ter ga prebira in se v njem razgleduje vsak Slovenec vsacega stanū in vsake starosti. Čelo kinča lanskim Drobtinicom, ki so svojemu vtemeljitelju na čast privzele pridevek „Slomšekove“, krasna v jeklo rezana podoba rajnega, Slovencem neumerljivega višega pastirja knezoškofa Antona Martina Slomškega. Cena tej prelepi knjigi je po bukvarnicah 1 gld. 40 nkr.

Maša za štiri moške glase, orgle in violon. Sestavil in založil J. Miklošič, učitelj na glavni šoli v Mariboru. — G. J. Miklošičeva slovenska maša, ki si je pridobila po vseh krajih, kjer je bila pevana, že veliko pohvalo, prišla je, v Beču prelepo natisnjena, ravno kar na svitlo. Spominjamo vso čast. slov. duhovščino in vse slovenske organiste na to lepo delo domačega skladatelja, naj si ga omislijo, najprej ko jim je mogoče. Cena jej je, za orgle, violon, tenor I. in II., in bas I. in II. posebej postavljeni, le 1 gld. 50 kr. Dobiva se po tej ceni tudi v celovski čitavnici.

Dušna hrana za katoliške deržine ali keršanski nauk in življenje svetnikov. Po L. Möhlerju poslovenil A. Zamejic. S podobami. V Ljubljani, založil J. Giontini. — Pod tem naslovom je jelo v Ljubljani v posameznih vezkih izhajati delo, da ga za priprosto ljudstvo ne vemo boljšega in prikladnišega: v njem se najde vsak dan v letu prijetno razložen s podučnimi vprašanji in odgovori in z mnogimi mikavnimi povestmi iz sv. pisma, iz življenja svetnikov in vsakdanjih dogodeb, pa pojasnjen z dvema ali tremi lepimi podobami. Vsak zvezek po 5—6 pol — vseh bode 18 — velja le 30 nkr.; kdor pa vse zvezke naprej plača, tedaj jim je cena samo 5 gld. — Jezik je skoz in skoz čist in lahkoumeven; škoda le, da se g. pisatelj tega za vse Slovence namenjenega dela ni vsaj toliko pomaknil v oblikah za sedanjo pisavo, kakor je to sploh že tudi „Zgodnja Danica“ storila!

Besednik.

Slovenska matica. Preimenitna naprava — matica, kakor jo imajo že vsi drugi slovanski rodovi, dovoljena je po Nj. veličanstvu presvitlem cesarju dne 4. februarja tudi nam Slovencem, da nam speši in bogati kot središče naših slovstvenih prizadev domačo literaturo in umetnost. Slovenci! združimo se iz vseh strani, kakor marljive bučele okoli te narodske ustanove, pritecimo jej na pomoč vsi Slovenci in stremijo jej z vso skerbjô, vsak kolikor premore, da se krepí in razrašča in toliko razcvetí, da more kmalo vspešno pričeti svojo blagopolno delavnost.

Vuk Štefan. Karadžić †. Ugasnila je sopet svitla zvezda na nebu slovanskem: umerl je 7. febr. 1864 v visoki starosti Vuk Štefan. Karadžić (rojen 7. novembra 1787), ki je prvi odkril stermeči Evropi krasoto serbske narodne poezije in serbski narod oslavil pred vsem omikanim svetom. Kar je storil preroditelj serbske literature za svoj narod in za vse slovanstvo sploh, to ostane za večne čase z zlatimi čerkami zapisano v zgodovini slovanskega sveta. Naj blažijo njegova dela serce še unukov unukom do poslednjega kolena in ga ogrevajo za mili svoj narod. Zemljica bodi mu lahka!

Matevž Ravnikar †. Minuli mesec je vsekal tudi nam Slovencem globoko rano: izgubili smo moža, ki se je trudil do poslednjega diha za mili naš narod; umerl je 15. dne februarja v 62. letu svojega življenja g. Matevž Ravnikar, fajmošter v Predasliji, znan pod imenom „Poženčan“ kot zgodovinar, pesnik in pisavec raznih drugih spisov, ki pa še niso vsi zagledali belega dne. En rokopis rajnega hrani tudi družba sv. Mohora, namreč: Sv. Ignacija iz Lojole sveti izreki na vsak dan celega leta, iz latinščine poslovenjen. Naj v miru počiva!

* Slovenska čitavnica v Celovcu se čedalje bolj množi in razrašča; šteje že 120 udov. Med njimi jih je okoli 70 iz Celovca, ostali so pa iz raznih drugih strani na Koroškem. Naj veselo napreduje!

Milotinke.

1. Um in čuti človeka vodijo, koder koli hodi. Pa naj bi mu nikdar ne zginilo izpred oči, da so čuti le zvezde, ki mornarju samo pot kažejo, kedar je nebo jasno; um pa je severnica (kompas), ki ga še zvesto vodi, da-si tudi že temni oblaki zvezde zakrivajo.

2. Življenje je enako deroči reki; zgorej plavajo le pene in perhljad, na dnu pa so skriti žlahtni zakladje. Ni torej zadosti, da samo plavati znaš nad vodó, tudi podurniti se ti je treba znati, če hočeš najti prave stalne sreče.

3. Človeška vest je žareče oglje, ki se ne dá pogasiti, ako ga zasíplješ; skrito ti bode na tihem tlelo in, kedar se najmanj nadjaš, naglo ti buhne v plamen in hišo tvoje sreče zapali.

4. Doba mladosti je lepo mladletje, in mladenič duhteča, z rumeno zoro oblita cvetica.

J. G—šak.

Zastavica.

Reč je dolga in široka,
Neizmerna in globoka,
Njenega je pol svetá;
Zemlja je brez nje puščava,
Kar rodi, živi narava,
Vse v tej reči moč ima;
Vendar zemlja pred je bila,
Nego se je reč storila.

Pervo čerko tej besedi
V drugo izlij in — pogledi,
Kako lep ti kaže kraj!
Mlado, staro vse se giblje,

Vse se vozi, vse se ziblje, —
Res nebeški bil bi raj,
Ko bi krog njega obilo
Perve se reči dobilo.

Kar na zemlji kdaj je bilo,
V prvo se je premenilo,
Tako ima v sebi moč!
Drugo pa rudeče lice
Marsiktere že Kranjice
V temno je zavilo noč. —
Torej duša ga poštena
Kranjska ne časti nobena.

X.

Kdor jo prvi ugane, pošlje se mu, če želi, II. šestka „Cvetja iz dom. in tujih logov“.

Vganjka zastavice v 2. listu je: Breg — gerb. Perva sta jo uganila g. Jaklič in J. —l bogoslovca v Ljubljani in prijela darilo; za njima še več drugih gospodov.

Cvetje. 18. vez. Cvetja se je ravno kar razposlal, 19., ki bode obsegal konec povesti „Alvaredova družina“ in začetek povesti „Agapija“, pa se razposlje okoli srede tekočega mesca.

Naznanilo zastran živalstva. Da-si ravno se je oglasilo še le blizu 200 naročnikov (iz ljublj. čitavnice po g. Lesarju 23, iz ljublj. semenišča 14, iz goriškega semenišča 25, iz novomeške gimnazije 42, iz mariborske 37, iz ptujske čitavnice 20, iz Varaždina 5, iz Zagreba 8, od č. g. dek. Hicingerja 5, iz Celovca 8 in 15 iz raznih strani) da je plačana komaj polovica vseh stroškov, vendar se je dalo „Živalstvo“ perve dni minulega mesca v natis, da se vsaj stori začetek z šolskimi bukvami. Delo izide mesca aprila; do 1. aprila še prejematá naročila gg. pisatelja Fr. Erjavec in J. Tušek v Zagrebu in „Glasnikovo vredništvo“ v Celovcu.

Vreduje in na svitlo daje: A. Janežič, tiska pa J. & Fr. Leon.